

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІНДУСТРІАЛЬНИХ
ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ

Громика Надія Костянтинівна

УДК 332.145

**ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНУ УКРАЇНИ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД
(на прикладі Харківської області)**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків - 2012

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Харківському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Пономаренко Володимир Степанович.
Харківський національний економічний університет,
професор кафедри економіки, організації та
планування діяльності підприємства

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Благу́н Іван Семенович,
Прикарпатський національний університет
ім. В. Стефаника,
завідувач кафедри економічної кібернетики,

кандидат економічних наук
Бєлікова Надія Володимирівна,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем
розвитку НАН України,
докторант

Захист відбудеться «10» лютого 2012 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.251.01 у Науково-дослідному центрі індустріальних проблем розвитку НАН України за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 5, Держпром, 7-й під'їзд, 8 поверх.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 5, Держпром, 7-й під'їзд, 8 поверх.

Автореферат розісланий «10» січня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. М. Красноносова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Світова фінансова криза, яка почалася в 2007 р., вразила економіки більшості країн світу. Особливо її відчула економіка України. Так, у 2008 р. падіння фінансового ринку в Україні у порівнянні з іншими країнами світу було найбільшим (- 69 %). Одним із найбільших було і знецінення національної грошової одиниці – на 42,2 %. Уряди країн світу здійснили цілий ряд антикризових програм, щоб послабити вплив світової кризи на свої економіки. В Україні уряд також робив спроби подолати наслідки фінансової кризи, але безсистемність заходів та їх незначна фінансова підтримка не дали необхідного ефекту.

Цілий ряд вітчизняних вчених досліджували чинники кризи в Україні та її вплив на економіку. Серед них можна назвати таких як: І. Благун, І. Бурковський, В. Геєць, Я. Жаліло, М. Кизим, Т. Ковальчук, О. Плотников, В. Черняк, та інші. Але наведені вище автори не зосереджували увагу на питаннях визначення впливу наслідків світової фінансової кризи на різні сторони соціально-економічного розвитку регіонів України. У той же час, вчені, що займалися проблемою світової фінансової кризи, такі як: А. Агангебян, М. Блант, С. Вайт, Є. Гайдар, М. Делягін, С. Донан, Р. Дункан, П. Кругман, Дж. Мелон, М. Рейх, С. Чабанов та інші, не торкалися у своїх працях питань розробки методичного забезпечення щодо вибору стратегії соціально-економічного розвитку за умови посткризового періоду окремого регіону та країни у цілому.

Виходячи з вище наведеного тема даного дослідження є актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з планами наукових досліджень Харківського національного економічного університету (ХНЕУ) МОНмолодьспорту України та Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку (НДЦ ІПР) НАН України. За темою наукових досліджень ХНЕУ МОНмолодьспорту України: «Теоретико-методологічні засади державного управління регіональним науково-технічним розвитком» (номер державної реєстрації 0111U003025) здобувачем розроблено та обгрунтовано теоретико-методичний підхід щодо визначення особливо вразливих сфер соціально-економічного розвитку регіонів України. За темою фундаментального наукового дослідження НДЦ ІПР НАН України: «Вплив системної кризи на стратегію соціально-економічного розвитку регіонів» (номер державної реєстрації 0109U007786) здобувачем запропоновано методичний підхід до визначення стратегії розвитку регіонів країни у посткризовий період.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методичного забезпечення щодо вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону в умовах посткризового періоду.

Для досягнення поставленої мети в роботі було визначено та вирішено такі задачі:

- визначити напрямки соціально-економічного розвитку регіонів України, які знаходяться під значним впливом світової фінансової кризи;
- проаналізувати динаміку показників соціально-економічного розвитку регіонів України і виявити наслідки впливу на них світової фінансової кризи за ознаками ступеня та часу;
- узагальнити світовий та вітчизняний досвід подолання кризових явищ у процесі соціально-економічного розвитку країни та її територій;
- розробити методичне забезпечення щодо вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіонів країни в умовах подолання наслідків кризи;
- уточнити класифікацію можливих сценаріїв соціально-економічного розвитку регіонів країни у посткризовий період;
- побудувати імітаційну модель вибору сценаріїв соціально-економічного розвитку одного із регіонів України в умовах подолання наслідків кризи.

Об`єктом дослідження є процес соціально-економічного розвитку регіонів країни в посткризовий період.

Предмет дослідження – теоретико-методичні підходи та практичні рекомендації щодо вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіонів країни в посткризовий період.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження в роботі є синергетична парадигма. У процесі дослідження було використано такі загальні та часткові методи: системного аналізу і синтезу – для визначення основних напрямків впливу світової фінансової кризи на соціально-економічний розвиток України та її регіонів, імітаційного моделювання – для прогнозування сценаріїв соціально-економічного розвитку регіону в умовах подолання наслідків кризи; матричний підхід – для визначення найбільш вразливих сфер соціально-економічного розвитку регіонів країни; метод ентропії – для розрахунку інтегрального та комплексних показників соціально-економічного розвитку регіонів; графічний метод – для демонстрації висновків, отриманих у результаті дослідження.

Інформаційними джерелами дослідження стали офіційні матеріали Державного комітету статистики України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів та Верховної Ради України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, публікації в періодичних виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у подальшому розвитку теоретико-методичних положень щодо вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіонів країни в посткризовий період.

У процесі дослідження було отримано такі найбільш суттєві наукові результати різного ступеня новизни:

набули подальшого розвитку:

- методичний підхід до вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону країни в посткризовий період, який, на відміну від існуючих, будується на

синергетичній парадигмі та проблемному підході до прийняття управлінського рішення і враховує три основні антикризові напрямки: податкове регулювання, інвестиційну діяльність та бюджетну підтримку, що дає можливість визначити найбільш дієвий з них або їх комбінацію;

- теоретико-методичний підхід щодо визначення особливо вразливих сфер соціально-економічного розвитку регіонів України, який, на відміну від існуючих, базується на матричному підході в площині «початок падіння – глибина падіння», що забезпечує вибір тих з них, які в першу чергу підлягають підтримці;

- методичне забезпечення оцінки початку та глибини впливу світової фінансової кризи на розвиток різних соціально-економічних сфер регіону, яке, на відміну від існуючих, базується на системі інтегральних, комплексних та часткових показників, перші з яких визначаються шляхом агрегування на основі методу ентропії, що забезпечує як однозначну оцінку так і діагностику найбільш вразливих напрямків;

- методичний підхід до визначення сценаріїв соціально-економічного розвитку регіону України в посткризовий період, що побудований на імітаційній моделі, яка, на відміну від існуючих, дозволяє використання трьох основних антикризових напрямків: податкового регулювання, інвестиційної діяльності та бюджетної підтримки, що значно розширює можливості багатоваріантного вибору;

удосконалено:

- класифікацію можливих сценаріїв соціально-економічного розвитку регіонів країни, яка, на відміну від існуючих, враховує комплекс наступних ознак: спосіб використання, типізація задач, що вирішуються; алгоритм і метод прогнозування; кількість сценаріїв; підсумковий вигляд та характеристику сценаріїв, що забезпечує в подальшому ефективне їх використання при прийнятті управлінських рішень;

- визначення напрямків найбільшого впливу світової фінансової кризи на соціально-економічний розвиток України та її регіонів, що, на відміну від вже ідентифікованих, визначаються як за глибиною, так і початком падіння, що дає можливість визначити як найбільш вразливі сфери, так і ті що в першу чергу підлягають впливу.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблене теоретико-методичне забезпечення дозволить покращити якість та ефективність соціально-економічного розвитку регіонів країни в посткризовий період. Впровадження наукових здобутків, представлених у дисертаційній роботі, дозволить:

- проводити системну оцінку початку і глибини падіння соціально-економічних сфер регіону в умовах кризи;

- враховувати вплив світової фінансової кризи на основні соціально-економічні сфери регіону;

- підвищити ефективність та наукову обґрунтованість управлінських рішень при виборі стратегії соціально-економічного розвитку регіону в посткризовий

період.

Прикладні результати дисертаційної роботи впроваджені у роботі Головного управління економіки Харківської обласної державної адміністрації, зокрема при розробці Стратегії сталого розвитку Харківської області до 2020 р. (довідка № 569/1 від 03.11.2010 р.).

Основні результати розробок автора використовуються в навчальному процесі Харківського національного економічного університету (довідка № 11/85-49-58/1 від 04.07. 2011 р.)

Апробація результатів дисертаційної роботи. Основі теоретичні, методичні та практичні результати дослідження, висновки й рекомендації, що представлені в роботі, доповідалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2011 р.), VII Miedzynarodowly naukowii-praktycznej Konferencji “Nauka I inowacja – 2011” (Pzzemisl, 2011), VII mezinarodni Vedecko-prakticka Konference «Nastoleni moderni vedu – 2011» (Praha, 2011).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати дисертації є особистим здобутком автора. Особистий внесок здобувача у працях, що були опубліковані в співавторстві, зазначено у списку опублікованих праць (с. 15 автореферату).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць загальним обсягом 4,2 ум.-друк. арк. Особисто авторові належать 3,0 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (190 найменувань) та додатків. Робота містить 32 таблиці (з них 8 таблиць на 17 повних сторінках) та 72 рисунки (з них 4 рисунки на 4 повних сторінках). Основна частина дисертації викладена на 181 сторінці машинописного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі розкрито сутність, зміст, значущість і стан розробки теми дисертації, обґрунтовано необхідність проведення дослідження, доведено його актуальність, сформульовано мету і задачі, визначено наукову новизну і напрями практичної реалізації отриманих теоретико-методичних результатів.

У першому розділі «**Визначення проявів впливу світової фінансової кризи на соціально-економічний розвиток регіонів України**» – проведений аналіз проявів світової фінансової кризи та визначено її вплив на соціально-економічний розвиток України, проаналізовано динаміку показників соціально-економічного розвитку регіонів України, узагальнено досвід формування та впровадження антикризових програм в Україні та в інших країнах світу.

На основі проведеного узагальнення здобутків світової економічної теорії у роботі обґрунтовано, що головними причинами світової фінансової кризи є такі: зміни,

які відбуваються в системі людських цінностей; уповільнення науково-технічного прогресу та зменшення ефективності інновацій, які впроваджуються; структурні зміни в світовій економіці і подальше розшарування населення за рівнем життя; ліберальна економічна політика, яка впроваджується урядами більшості країн світу з метою подовження перебування у влади; домінуюча роль США в світовій економіці та специфічні проблеми американської економіки; зміна напрямків інвестиційної політики в світовій економіці; фінансолізація світової економіки.

Проведений у ході дослідження статистичний аналіз довів, що причиною того факту, що саме економіка України зазнала одного з найбільших потрясінь серед інших країн світу від світової фінансової кризи, є наявність у неї цілого ряду негативних рис, таких як: імпортоорієнтованість; торгівельна спрямованість; завелике кредитне споживання населення, значна внутрішня та зовнішня заборгованість країни.

Використання матричного підходу дало змогу здійснити розподіл показників соціально-економічного розвитку України у площині «початок падіння – глибина падіння», рис. 1.

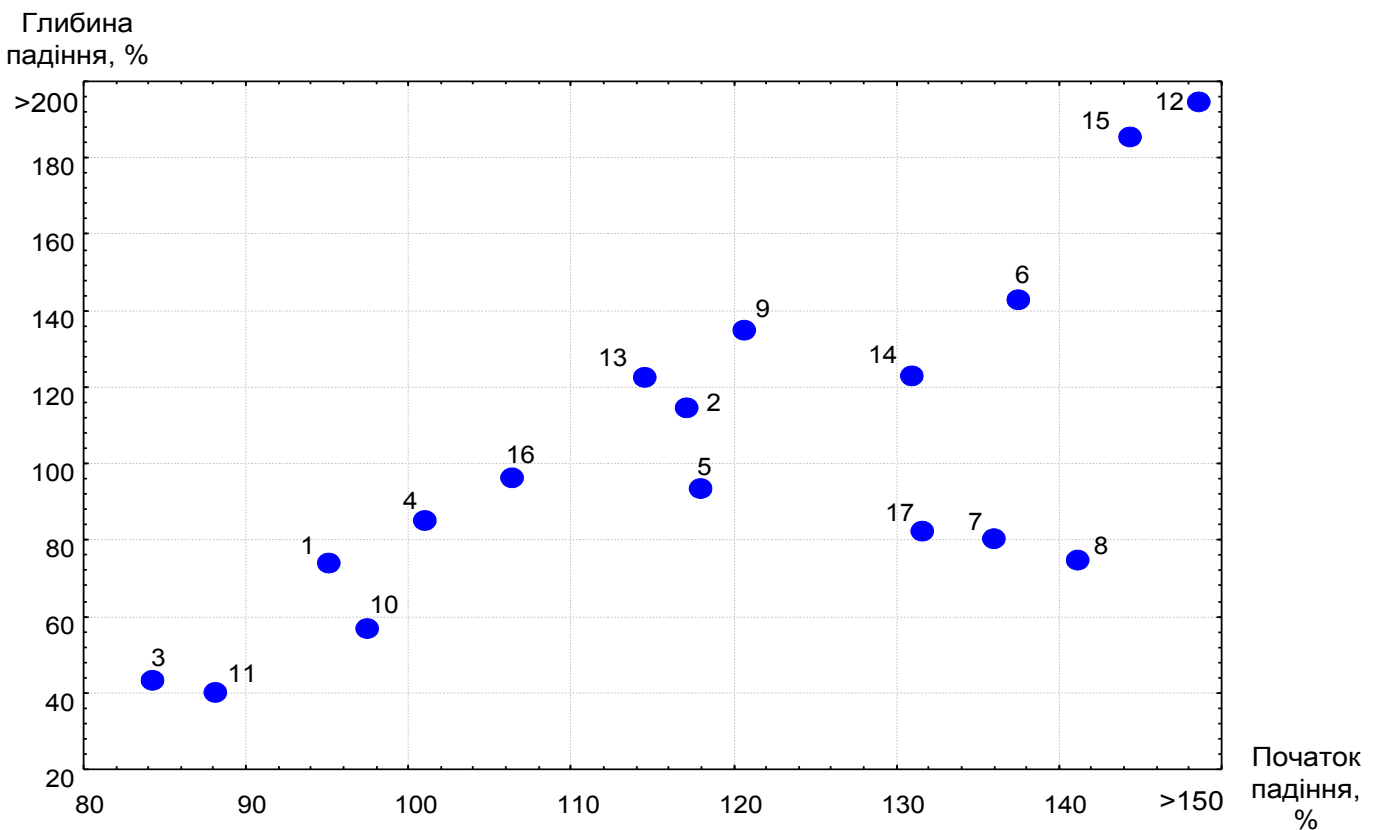
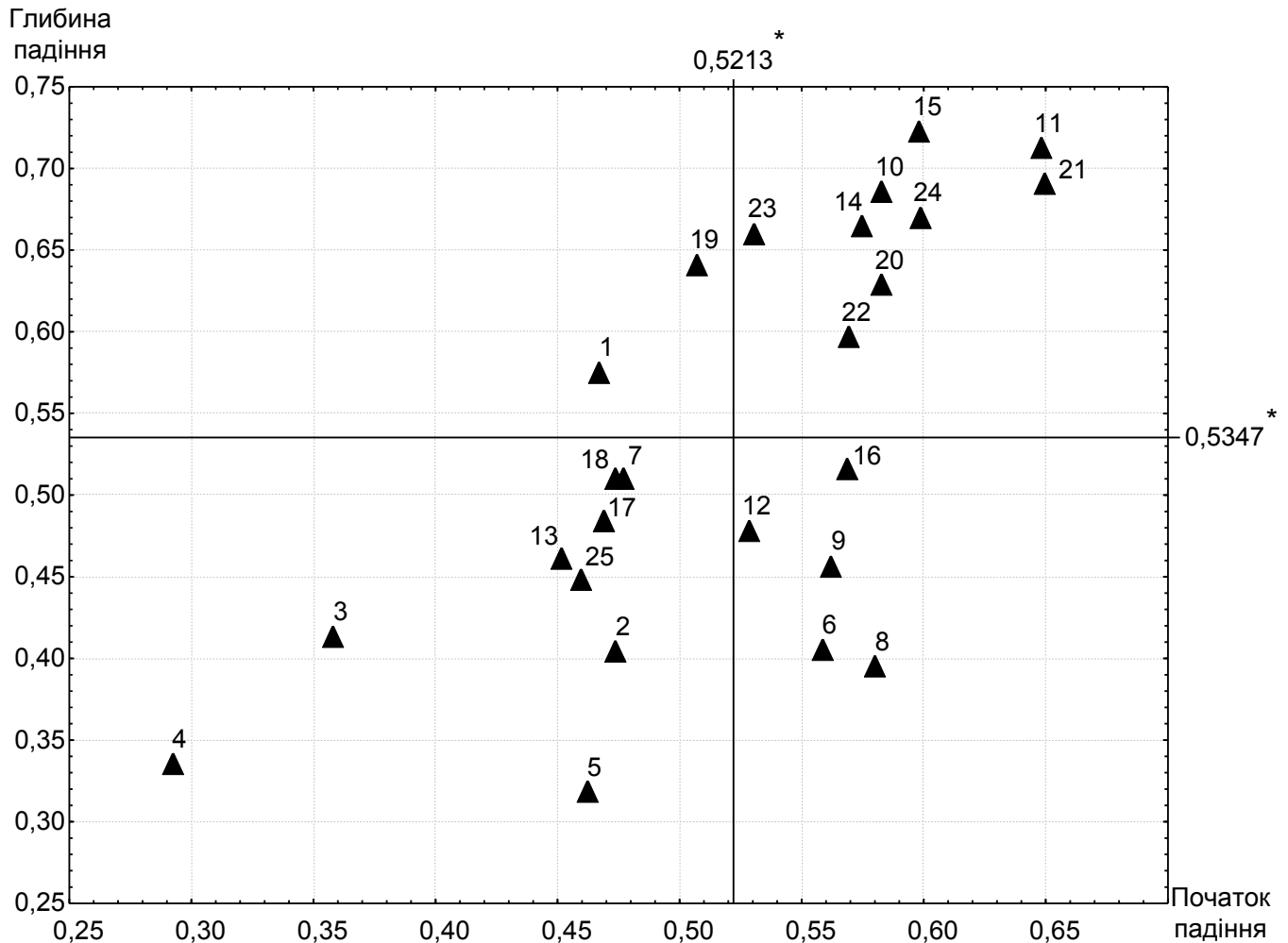

Рис. 1. Матриця розподілу сфер економіки України у площині «початок падіння – глибина падіння»

Розподіл напрямків соціально-економічного розвитку України в умовах кризи у площині «початок падіння – глибина падіння» дозволяє зробити наступні висновки: найбільша глибина та початок падіння відчувалися за показниками інвестицій у житлове будівництво (крапка 11, рис.1) та обсяги будівництва (3); серед галузей економіки пізніше всього відреагувала на кризові явища сфера послуг (6), бюджетна

сфера (14, 15) та іноземні інвестиції (9); сільське господарство (2) не відчуло суттєвого впливу кризи; роздрібна торгівля (5) досить пізно відреагувала на кризу, але суттєво знизила обсяги продаж; експорт (7) та імпорт (8) пізніше відреагували на кризові явища, але глибина падіння їх була значною; у соціальній сфері раніше відреагувало на кризу безробіття (17), але більшого падіння зазнала заробітна плата (16).

На рис 2 наведено матрицю розподілу регіонів України за інтегральним показником стійкості до кризи у площині «початок падіння – глибина падіння».

* – наведено середнє значення інтегрального показника по регіонах країни

Рис. 2. Розподіл регіонів України за інтегральним показником стійкості до кризи у площині «початок падіння – глибина падіння»

Як видно з рис. 2 за інтегральним показником стійкості до кризи першими та найбільше її відчули: Волинська (крапка 3, рис. 2), Дніпропетровська (4) та Донецька (5) області. Суттєвого впливу світової фінансової кризи відчули також: Вінницька (2), Львівська (13), Чернігівська (25) та Рівненська (17) області. У свою чергу, більш стійкими до кризи виявилися: Херсонська (21), Кіровоградська (11), Одеська (15) та Чернівецька (24) області.

Результати розподілу регіонів України на кластери за інтегральними показниками стійкості до кризи в площині «початок падіння – глибина падіння» наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл регіонів України на кластери за інтегральними показниками стійкості до кризи в площині «початок падіння – глибина падіння»

Кластери регіонів			
Стійкі	Нестійкі	Вразливі	Ранні
високі комплексні показники початку та глибини падіння	низькі комплексні показники початку та глибини падіння	низький комплексний показники початку падіння та високий глибини падіння	високий комплексний показник початку падіння та низький глибини падіння
1	2	3	4
Херсонський (1; 3)*	Закарпатський (16; 14)	Тернопільський (15; 8)	Запорізький (7; 23)
Кіровоградський (2; 2)	Вінницький (17; 22)	АР Крим (20; 11)	Полтавський (10; 12)
Чернівецький (3; 5)	Сумський (18; 13)		Івано-Франківський (11; 21)
Одеський (4; 1)	Рівненський (19; 15)		Житомирський (12; 21)
Харківський (5; 9)	Донецький (21; 25)		Луганський (14; 16)
Київський (6; 4)	Чернігівський (22; 19)		
Миколаївський (8; 6)	Львівський (23; 17)		
Хмельницький (9; 10)	Волинський (24; 20)		
Черкаський (13; 7)	Дніпропетровський (25; 24)		

* – вказано ранг області (перша цифра – за початком падіння; друга – за глибиною падіння) за інтегральними показниками

За інтегральними показниками стійкості до кризи в площині «початок падіння – глибина падіння» регіони України розподілилися на такі кластери:

- стійкі – до складу якого увійшли області: Херсонська, Кіровоградська, Чернівецька, Одеська, Харківська, Київська, Миколаївська, Хмельницька, Черкаська;
- нестійкі – який включає області: Закарпатську, Вінницьку, Сумську, Рівненську, Донецьку, Чернігівську, Львівську, Волинську, Дніпропетровську;
- вразливі – в який входять області: Тернопільська та АР Крим;
- ранні – який включає області: Запорізьку, Полтавську, Івано-Франківську, Житомирську, Луганську.

Більшість напрямів антикризових заходів, що вживалися в Україні, та інших країнах світу, щоб протидіяти кризовим явищам, прямо або опосередковано базувалося на використанні таких інструментів як: податкове регулювання, бюджетна підтримка та інвестиційна діяльність.

У другому розділі – «Теоретичне обґрунтування вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону в умовах виходу з кризи» - обґрунтовано методичний підхід до вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону в

посткризовий період, проведено наукове обґрунтування вибору виду імітаційної моделі для стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону, розроблено сценарний підхід до вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону в посткризовий період.

Відповідно до світової економічної теорії доведено, що не лише кожна з країн світу, а і кожен з її регіонів повинен мати власну стратегію соціально-економічного розвитку, оскільки, за узагальненим твердженням вона являє собою довгострокове визначення напрямів розвитку, що включають систему заходів, які забезпечують досягнення поставлених цілей.

У нормативно-правових актах, які діють в Україні, відсутні методичні рекомендації щодо вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіонів країни в умовах подолання наслідків кризи. У зв'язку з цим у прийнятих на сьогоднішній день стратегіях соціально-економічного розвитку 22-х регіонів України, які були проаналізовані, не передбачаються будь-які заходи, спрямовані на попередження та усунення наслідків кризових явищ.

У роботі доведено, що синергетична парадигма є найбільш придатною при науковому обґрунтуванні методичного підходу до вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону в умовах виходу з кризи. У той же час цей методичний підхід повинен ґрунтуватися на проблемному типі прийняття управлінського рішення, який включає в себе наступну послідовність етапів: I етап – виявлення проблеми; II етап – аналіз ситуації; III етап – вибір цілі й засобів її досягнення; IV етап – прийняття рішення. У роботі запропоновано модель послідовності вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону в умовах подолання наслідків кризи, яка представлена на рис. 3.

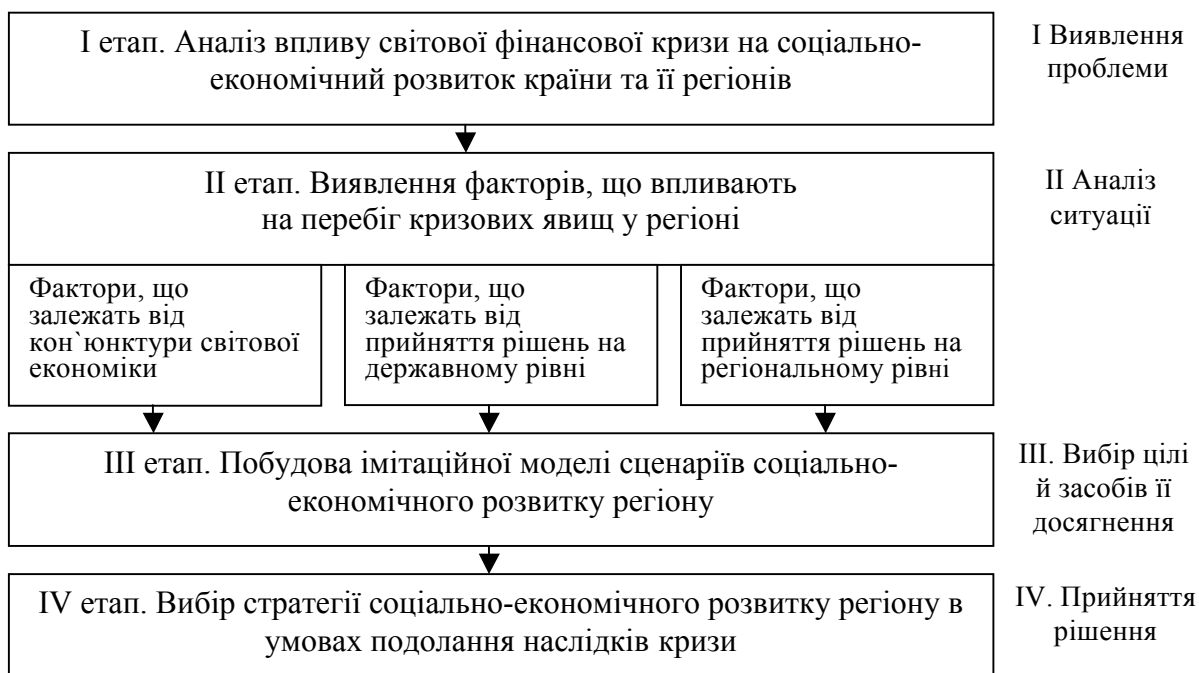

Рис. 3. Модель послідовності вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону в умовах подолання наслідків кризи

Модель послідовності вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону в умовах подолання наслідків кризи складається з наступних етапів: аналіз впливу світової фінансової кризи на соціально-економічний розвиток країни та її регіонів; виявлення факторів, що впливають на перебіг кризових явищ у регіоні; побудова імітаційної моделі сценаріїв соціально-економічного розвитку регіону; вибір стратегії соціально-економічного розвитку регіону в умовах кризи.

Обґрунтовано, що у даному дослідженні для вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону доцільно використовувати імітаційне моделювання. Доведено, що найбільш придатним напрямком імітаційного моделювання у нашому випадку є системна динаміка.

Доведено, що, виходячи з можливих альтернатив перебігу подій під час кризи, найбільш прийнятним при моделюванні стратегії соціально-економічного розвитку регіонів є сценарний підхід, що класифікується за такими ознаками: засобом використання, типом розв'язуваної задачі; алгоритмом і методом прогнозування; кількістю сценаріїв та їх характеристикою; підсумковим виглядом сценарію, рис. 4.

В роботі доведено доцільність використання сценарного підходу, який характеризується наступними ознаками: спосіб використання – необхідна процедура в рамках комплексного методу прогнозування; метод сценарного прогнозування – індуктивний; тип прогнозного завдання – створення пошукового сценарного прогнозу індуктивним методом; вид підсумкового сценарію – формалізований.

У третьому розділі «**Динамічне моделювання сценаріїв соціально-економічного розвитку регіону у посткризовому періоді**» - розроблено системно-динамічну модель соціально-економічного розвитку регіону та запропоновано сценарне моделювання соціально-економічного розвитку Харківської області.

Для моделювання соціально-економічного розвитку регіонів країни в умовах подолання наслідків кризи імітаційне моделювання виділяється як основний системоутворюючий метод. Його основними перевагами є можливість формувати узагальнену модель системи, описувати соціальні та соціально-економічні слабкоструктуровані системи в умовах невизначеності, враховувати дії стохастичних кризових факторів різної природи, здійснювати аналіз динамічних процесів, і, нарешті, досліджувати велику кількість альтернативних сценаріїв розвитку.

У роботі побудовано системно-динамічну імітаційну модель соціально-економічного розвитку Харківської області, яка включає у себе наступні блоки: економіка, населення, інвестиції, зовнішньоекономічна діяльність, формування регіонального та державного бюджетів, інноваційна діяльність та оподаткування, Податкове регулювання, бюджетна підтримка та інвестиційна діяльність у моделі виступають головними регуляторами соціально-економічного розвитку регіону в умовах подолання наслідків кризи.

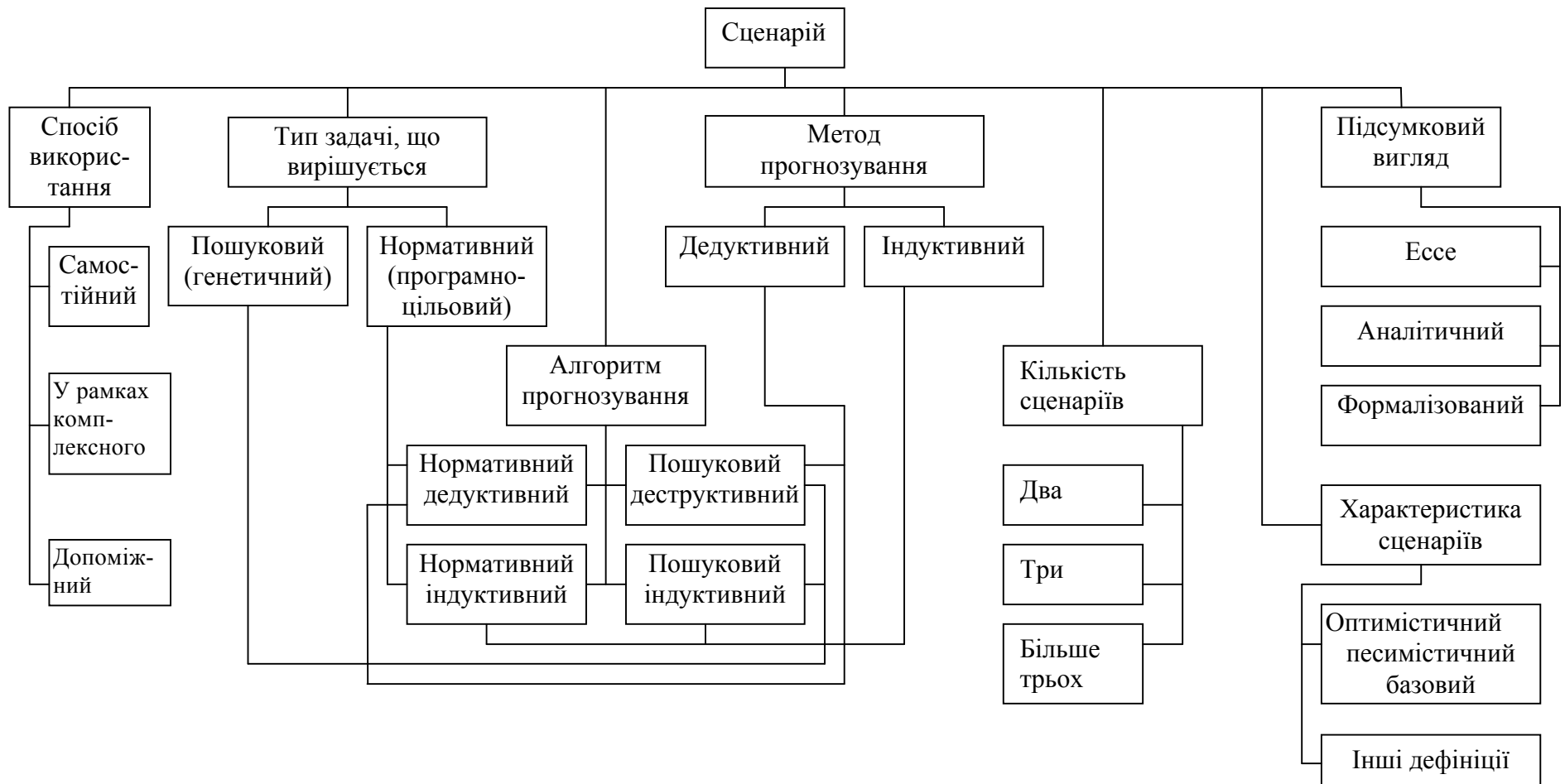

Рис. 4. Класифікація сценаріїв

Зокрема, основу блоку «Економіка» складають моделі обсягів реалізації, що обчислюються на основі виробничої функції. Оцінки параметрів виробничих функцій визначалися на підставі критерію мінімуму середньої відносної помилки. Виробничі функції і значення середніх процентних помилок показані в табл. 2, всі помилки не перевищують 5-10%, що говорить про достатню адекватність побудованих залежностей.

Таблиця 2

Оцінки виробничих функцій блоку «Економіка» імітаційної моделі

Вид економічної діяльності	Вид виробничої функції	MAPE, %
Сільське господарство	$Y = 4.8552 * OK^{1e-005} * L^{1.0397} * EXP(t * 0.1405)$	9,8
Нафтопереробка та енергетика	$Y = 9.6916 * OK^{0.1281} * L^{0.8719}$	3,8
Виробництво харчових продуктів	$Y = 4.081 * OK^{0.6595} * L^{0.3405} * EXP(t * 0.1033)$	2,0
Машинобудування	$Y = 5.7051 * OK^{0.8452} * L^{0.1548} * EXP(t * 0.0329)$	6,7
Будівництво	$Y = 8.8979 * OK^{0.9814} * L^{0.0038}$	1,5
Торгівля	$Y = 36.4183 * OK^{0.9867} * L^{0.01604} * EXP(t * 0.0109)$	8,2
Транспорт і зв'язок	$Y = 4.7039 * OK^{0.1168} * L^{0.8482}$	3,8
Фінансова діяльність і операції з нерухомістю	$Y = 21.225 * OK^0 * L^1$	5,2
Інші види	$Y = 4.6655 * OK^{0.0775} * L^{0.9946} * EXP(t * 0.00077)$	4,7

Слід зазначити, що для деяких галузей економіки залежність від часу не була виявлена, висока взаємозалежність обсягів задіяної праці і капіталу у фінансовій діяльності призвела до виродженої лінійної виробничої функції.

Блок «Інвестування» включає складові моделі формування внутрішньо-регіональних джерел інвестицій, до яких відносяться в моделі тільки кошти підприємств і складові зовнішніх джерел, що включають державні цільові інвестиції, іноземні інвестиції в основний капітал і інші джерела (кредити, кошти населення). Структура блоку показана на рис. 5.

Для аналізу інвестиційної складової соціально-економічного розвитку регіону в блоці «Інвестиції» розраховуються такі показники, як частка інвестицій в основний капітал у ВРП та частка іноземних інвестицій у загальному обсязі.

Для вибору стратегії соціально-економічного розвитку Харківської області в умовах виходу з кризи за допомогою імітаційної моделі було розглянуто наступні сценарії: базовий, податкового регулювання (планові і оптимістичні); бюджетної підтримки та інвестиційної діяльності.

Серед сценаріїв податкового регулювання соціально-економічного розвитку Харківської області в умовах виходу з кризи найкращим є оптимістичний зі зниженням ставок усіх податків і нарахувань на заробітну плату, а найгіршим – плановий зі зниженням ставки податку на доходи населення.

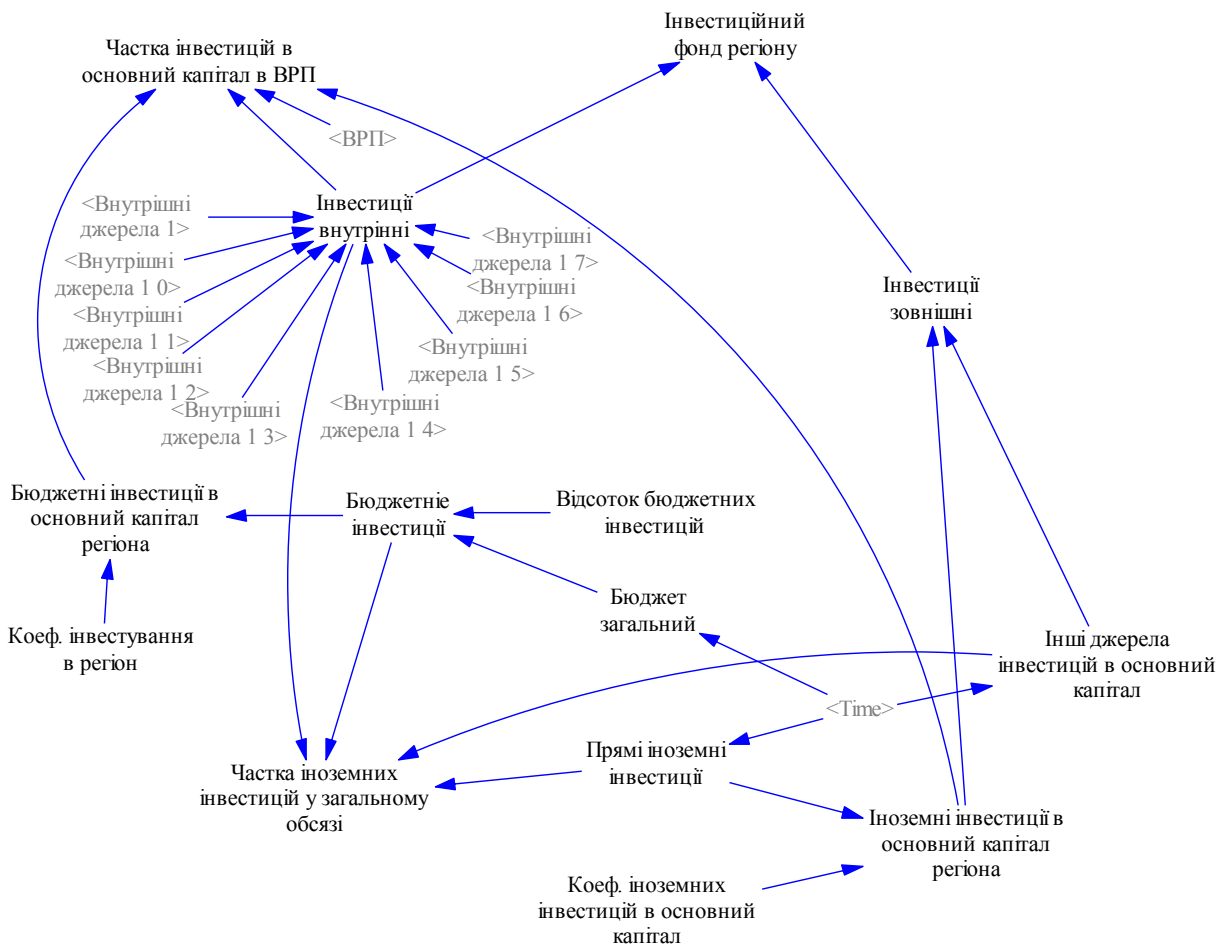

Рис. 5. Діаграма причинно-наслідкових зв'язків у блоці «Інвестиції» моделі розвитку Харківської області

Серед сценаріїв бюджетної підтримки соціально-економічного розвитку Харківської області в умовах кризи найкращим є збільшення бюджетних інвестицій пропорційно в перспективні галузі економіки регіону, а найгіршим – в сільське господарство.

Серед сценаріїв залучення іноземних інвестицій в соціально-економічний розвиток Харківської області в умовах кризи найкращим є збільшення іноземних інвестицій в машинобудування та харчову промисловість регіону, а найгіршим – у сільське господарство.

Серед перелічених сценаріїв найкращим для соціально-економічного розвитку Харківської області в умовах подолання наслідків кризи є залучення іноземних інвестицій в машинобудування, а найгіршим – пропорційне збільшення бюджетної підтримки усіх галузей економіки регіону, табл. 3.

З аналізу результатів усіх сценаріїв випливає, що найбільш перспективними є заходи щодо залучення іноземних інвестицій, найменш перспективними є збільшення

бюджетних інвестицій, засоби податкового регулювання займають 2-3 місце, оскільки не дозволяють суттєво збільшити обсяги власних інвестицій і розширити базу оподаткування. Однак, оптимістичний сценарій податкового регулювання є більш перспективним, отже, можна розраховувати на більш істотні результати податкового регулювання в довгостроковій перспективі.

Таблиця 3

Порівняння сценаріїв соціально-економічного розвитку Харківської області в умовах подолання наслідків кризи

Показник	Ранги сценаріїв			
	Податкове регулювання		Бюджетна підтримка	Інвестиційна діяльність
	Сценарій поступового зниження всіх податкових ставок	Оптимістичний сценарій одночасного зниження всіх податкових ставок	Сценарій пропорційного збільшення бюджетних інвестицій	Сценарій залучення іноземних інвестицій в машинобудування
ВРП на душу населення, млн грн на 1 особу	3	2	4	1
ВРП, млн грн	3	2	4	1
Частка інвестицій в основний капітал в ВРП	2	1	3	4
Частка іноземних інвестицій у загальному обсязі	3	4	2	1
Доходи державного бюджету, млн грн	3	4	2	1
Доходи регіонального бюджету, млн грн	4	3	1	2
Відношення темпу росту ВРП до темпу росту середньої заробітної плати	3	2	4	1
Середньомісячний дохід на душу населення, тыс. грн	2	1	4	3
Темп росту ВРП	3	2	4	1
Темп росту доходів населення	2	1	4	3
Фонди соціального страхування, млн грн	2	4	3	1
Сума	30	26	35	19
Результуючий ранг	3	2	4	1

Таким чином, основні заходи з регулювання соціально-економічного розвитку Харківської області в посткризовий період повинні бути зосереджені на залученні іноземних інвестицій в ті сектори економіки, які є для регіону пріоритетними.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі отримав подальший розвиток методичний підхід до

вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіонів країни в посткризовий період.

Проведене у роботі дослідження дозволило отримати низку взаємопов'язаних наукових та практичних результатів різного рівня новизни:

1. З позиції синергетичної парадигми одержав подальший розвиток методичний підхід до вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіонів країни в посткризовий період. Вирішення проблеми будується на проблемному підході до прийняття управлінського рішення і враховує три основні антикризові напрямки: податкове регулювання, інвестиційну діяльність та бюджетну підтримку.

2. На основі матричного підходу в площині «початок падіння – глибина падіння» одержали подальший розвиток методичні положення по визначенню найбільш вразливих сфер соціально-економічного розвитку регіонів України. Зокрема, розподіл сфер економіки Харківської області у площині «початок падіння – глибина падіння» дозволив отримати наступні результати:

швидке та сильне падіння відбулося в регіоні з інвестиціями в основний капітал та житлове будівництво, разом з тим, іноземні інвестиції у сферу економіки регіону достатньо пізно та з невеликою глибиною падіння відреагували на кризу;

суттєвим та з великою глибиною було падіння у сфері будівництва регіону;

у зовнішньоекономічній сфері економіки регіону швидшою за інші та достатньо глибокою була реакція імпорту і, навпаки, пізніше та менш глибоко – експорту;

серед галузей економіки регіону пізніше за всіх відреагували на кризові явища сфера послуг та роздрібна торгівля, але в них несуттєва глибина падіння;

динаміка розвитку сільського господарства та транспорту регіону не залежали від кризи;

бюджетна сфера регіону була найбільш стійкою з усіх проаналізованих сфер економіки і пізніше всіх відреагувала на кризові явища з найменшою глибиною падіння;

в соціальній сфері регіону раніше відреагувало на кризу безробіття, але більше падіння відбулося у рівні заробітної плати.

3. З використанням системи інтегрального, комплексних та часткових показників одержало подальший розвиток методичне забезпечення оцінки початку та глибини впливу світової фінансової кризи на розвиток різних соціально-економічних сфер регіону. При цьому інтегральні та комплексні показники визначаються шляхом агрегування на основі методу ентропії.

4. З використанням трьох основних антикризових напрямків: податкового регулювання, інвестиційної діяльності та бюджетної підтримки одержала подальший розвиток побудова імітаційної моделі соціально-економічного розвитку Харківської області.

Серед сценаріїв соціально-економічного розвитку Харківської області в умовах подолання наслідків кризи найкращим є залучення іноземних інвестицій в

машинобудування, а найгіршим – пропорційне збільшення бюджетної підтримки усіх галузей економіки регіону.

5. На основі комплексу наступних ознак – способу використання; типізації задач, що вирішуються; алгоритму і методу прогнозування; кількості сценаріїв та їх характеристик – удосконалено класифікацію можливих сценаріїв соціально-економічного розвитку регіону.

6. Перевіркою за ознаками «глибини» та «початку падіння» удосконалено порядок визначення напрямків найбільшого впливу світової фінансової кризи на соціально-економічний розвиток України. Для країни у цілому, реакція окремих сфер економіки була такою:

найбільша глибина та швидкий початок падіння відчувалися за показниками інвестицій у житлове будівництво та обсягів будівництва;

пізніше всього відреагували на кризові явища сфера послуг, бюджетна сфера та іноземні інвестиції;

сільське господарство не відчуло суттєвого впливу кризи;

роздрібна торгівля досить пізно відреагувала на кризу, але суттєво знизила обсяги продажів;

експорт та імпорт пізніше за інші сфери відреагували на кризові явища, але глибина падіння їх була значною.

У соціальній сфері раніше за інші відреагувало на кризу безробіття, але більшого падіння зазнала заробітна плата.

Отримані результати доводять можливість використання отриманого у ході дослідження методичного забезпечення щодо формування стратегій соціально-економічного розвитку регіонів України в посткризовий період з урахуванням індивідуальних особливостей соціально-економічної сфери кожного з регіонів, що проявляються завдяки використанню матричного підходу у площині «початок падіння – глибина падіння».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділи в колективних монографіях:

1. Громика Н. К. Аналіз причин та передумов виникнення світової фінансової кризи / Громика Н. К., Проноза П. В. // Ліберманцівські читання – 2011: економічна спадщина та сучасні проблеми: Монографія / Під ред.. Пономаренка В. С., Кизима М. О. – Х.: ФОП Павленко, ВД «ІНЖЕК», 2011. – С. 201–203.

Особистий внесок: проаналізовано та узагальнено причини та передумови виникнення світових фінансових криз та їх наслідки для різних країн світу.

Статті у фахових наукових виданнях:

2. Громика Н. К. Методичний підхід до вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону / Громика Н. К. // Моделювання регіональної економіки. Збірник

наукових праць. – Івано-Франківськ: Плай, 2010 - № 11(15) – С. 356–357.

3. Громыка Н. К. Имитационная модель регулирования развития региона / Громыка Н. К. // Бизнес Информ. – 2011. – № 7 (2). – С. 75–79.

4. Громыка Н. К. Социально-экономическое развитие регионов Украины в условиях кризиса / Громыка Н. К., Проноза П. В. // Проблемы економіки. – 2011. - №3. – С. 7–14.

Особистий внесок: проведено докладний аналіз динаміки показників, які характеризують стан соціально-економічного розвитку регіонів України та зроблено висновки щодо визначення впливу кризових явищ на окремі економічні сфери.

5. Громыка Н. К. Сценарний підхід у стратегічному плануванні соціально-економічного розвитку регіонів / Громыка Н. К. // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. Івано-Франківськ: Плай, 2011. - № 17. – С. 329–332.

6. Громыка Н. К. Антикризові програми в Україні та в інших країнах світу / Громыка Н. К., Волик І.М. // Бизнес Информ. – 2011. – № 12. – С. 236–241.

Особистий внесок: узагальнено світовий досвід державного регулювання процесів подолання кризових явищ в економіці.

Тези доповідей і матеріали конференцій:

7. Громыка Н. К. Анализ и сопоставление точек зрения ученых на причины возникновения кризисных явлений в экономиках стран мира / Громыка Н. К., Проноза П. В., Грищенко А. В. / Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики. // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 19-20 травня 2011 р. – Х.: ФОП Александра: ВД «ІНЖЕК». – С. 169–172.

Особистий внесок: виконано теоретичне узагальнення та співставлення думок авторів щодо передумов виникнення кризових явищ у світовій економіці.

8. Громыка Н. К. Имитационная модель регулирования регионального развития. / Громыка Н. К. // Materialy VII mezinarodni Vedecko-prakticka Konference «Nastoleni moderni vedu – 2011». – Dil. 3. Economicke vedy: Praha. Publishing House “Education and Scince” s. r. o. – Strana. - P. 92–94.

9. Громыка Н. К. Направления усовершенствования моделирования социально-экономического развития региона / Громыка Н. К. // Materialy VII Miedzynarodowly naukowo-praktycznej Konferencij “Nauka I inowacja – 2011”. – Volume 5. Economiczne nauki: Pzzemisl. Nauka I Studia. - Sts. 40–43.

10. Громыка Н. К. Аналіз впливу світової фінансової кризи на соціально-економічний розвиток України / Громыка Н. К., Проноза П. В. / Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22-23 листопада 2011 р. – Х.: ФОП Павленко: ВД «ІНЖЕК», 2011. – С. 130–132.

Особистий внесок: виконано розподіл показників соціально-економічного

розвитку України у площині «початок падіння – глибина падіння» та визначено вплив кризових явищ на економіку країни.

Статті у інших виданнях:

11. Громыка Н. К. Валютная система и мировые кризисы / Громыка Н. К., Хаустова В. Е. // Проблемы економіки. – 2010. – № 4. – С. 9–12.

Особистий внесок: проведено аналіз прояву кризових явищ у світовій валютній системі, яка розглядається в якості фактора впливу на стан економіки України.

АНОТАЦІЯ

Громыка Н. К. Формування стратегії соціально-економічного розвитку регіону України в посткризовий період (на прикладі Харківської області). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05. – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, Харків, 2012.

Дисертацію присвячено розробці теоретико-методичного забезпечення щодо вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону в умовах виходу з кризи.

У роботі визначено напрямки найбільшого впливу світової фінансової кризи на соціально-економічний розвиток України. Ідентифіковано регіони України та соціально-економічні напрямки в них, на які світова фінансова криза здійснила найбільший та найреальніший вплив. Узагальнено основні антикризові напрямки та заходи, які здійснювали Уряди України та інших країн світу з метою подолання кризових явищ у своєму соціально-економічному розвитку.

У дисертації розроблено методичний підхід до вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіонів країни в умовах подолання наслідків кризи. Уточнено класифікацію сценаріїв соціально-економічного розвитку регіонів країни. Побудовано імітаційну модель для вибору сценаріїв соціально-економічного розвитку одного з регіонів України, у даному випадку Харківської області, в умовах виходу з кризи.

Ключові слова: стратегія, соціально-економічний розвиток, регіон, стійкість, криза, сценарій, імітаційна модель.

АННОТАЦИЯ

Громыка Н. К. Формирование стратегии социально-экономического развития региона Украины в посткризисный период (на примере Харьковской области). - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05. – Развитие производительных сил и региональная экономика. – Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины, Харьков, 2012.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методического обеспечения по выбору стратегии социально-экономического развития региона в условиях выхода из кризиса.

В работе определены направления наибольшего влияния мирового финансового кризиса на социально-экономическое развитие Украины. Идентифицированы регионы Украины и социально-экономические направления в них, на которые мировой финансовый кризис осуществил наиболее сильное влияние. Обобщены основные антикризисные направления и мероприятия, которые осуществляли Правительства Украины и других стран мира с целью преодоления кризисных явлений в социально-экономическом развитии стран.

Построена модель выбора последовательности разработки стратегии социально-экономического развития региона в условиях преодоления последствий кризиса, которая состоит из следующих этапов: анализ влияния мирового финансового кризиса на социально-экономическое развитие страны и ее регионов; выявление факторов, влияющих на течение кризисных явлений в регионе; построение имитационной модели сценариев социально-экономического развития региона; выбор стратегии социально-экономического развития региона в условиях преодоления последствий кризиса.

Обосновано, что в данном исследовании для выбора стратегии социально-экономического развития региона целесообразно использовать имитационное моделирование. Доказано, что наиболее подходящим направлением имитационного моделирования в данном случае является системная динамика.

Основываясь на возможных альтернативах развития событий во время выхода из кризиса, можно утверждать, что наиболее приемлемым при моделировании стратегии социально-экономического развития регионов является сценарный подход. Он классифицируется по следующим признакам: средствам использования, типом решения совокупности задач; алгоритмом и методом прогнозирования; количеством сценариев и их характеристиками; итоговым видом сценария.

В диссертации разработан методический подход к выбору стратегии социально-экономического развития регионов страны в условиях выхода их кризиса. Уточнена классификация сценариев социально-экономического развития регионов страны. Построена имитационная модель для выбора сценариев социально-экономического развития одного из регионов Украины в условиях выхода из кризиса, на примере Харьковской области.

Ключевые слова: стратегия, социально-экономическое развитие, регион, устойчивость, кризис, сценарий, имитационная модель.

ANNOTATION

Gromyka N.K. The formation of socio-economic development of region in Ukraine at the post-crisis period (as an example is the Kharkiv region). - Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.05. – The development of productive forces and the regional economy. – Research Center for Industrial Development Problems of NAS of Ukraine, Kharkiv, 2012.

Dissertation is devoted to developing theoretical and methodological support for the choice of socio-economic development of the region in post-crisis.

The paper identified areas of greatest impact on the socio-economic development of Ukraine in the global financial crisis. Identified regions of Ukraine and social and economic trends in them, to which the global financial crisis has made the greatest and most real influence. Generalizes the main anti-crisis trends and measures from the Government of Ukraine and other countries to tackle the crisis in its socio-economic development.

The thesis developed a methodical approach to the choice of socio-economic development of regions in the post-crisis period. Refined classification of scenarios of socio-economic development of regions. Simulation model is constructed to select scenarios of socio-economic development of one of Ukraine's regions, in this case, the Kharkiv region, in the post-crisis period.

Keywords: strategy, social and economic development, the region, stability, crisis scenario simulation model.

Підписано до друку 04.01.2012 р. Формат 60×90/16.
Папір офсетний. Обсяг 0,9 ум.-друк. арк.
Наклад 100 прим. Зам. № 17 Безкоштовно.

Надруковано в центрі оперативної поліграфії ТОВ „Рейтинг”
61002, Україна, м. Харків, вул. Сумська, 37,
т. 057 700-53-51, 714-34-26, 771-00-92, 771-00-96